

KS. TADEUSZ CEYNOWA* – KOSZALIN

ARCHIWUM PARAFII PW. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOLA W JASTROWIU. INWENTARZ

ARCHIVES OF THE PARISH OF ST MICHAEL THE ARCHANGEL IN JASTROWIE. AN INVENTORY

Abstract

The subject matter of the article is a list of preserved archival materials of the parish of St Michael the Archangel in Jastrowie. In 1602, Jastrowie was granted the municipal rights by the hands of the starost of Ujście, Piotr Potulicki, confirmed by King Sigismund III Vasa. The first church may have been built as early as the 14th century. The temple was taken over by Protestants in the 16th century and reclaimed by Catholics in the early 17th century. The Jastrowie parish, along with the Wałcz land, belonged to the Czarnków deanery, and at the end of the 18th century to the Wałcz deanery. In 1772, it became part of the Prussian state. It returned to Poland in 1945, along with all of the Wałcz Region. In 1990, Jastrowie became the seat of a deanery. In 2004–2005, the surviving pre-war archives were transferred to the Archives of the Diocese of Koszalin-Kołobrzeg in Koszalin. There they were developed and inventoried, divided into series with new reference numbers (1–145). The chronology of the files spans the 17th–20th centuries, with 2.9 linear metres and 145 archival units. The compiled archives can be used to further research the history of the town and the immediate area.

Keywords: Jastrowie; parish of St Michael the Archangel; archives; inventory; Archives of the Diocese of Koszalin-Kołobrzeg in Koszalin

Translated by Marek Robak-Sobolewski

* Ks. Tadeusz Ceynowa – dr historii Kościoła, adiunkt, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Szczeciński

e-mail: tceynowa@interia.pl

<https://orcid.org/0000-0002-8105-8823>

Wstęp

Chcąc dobrze zbadać historię miasta lub miejscowości, historycy i regionaliści często korzystają z zachowanych archiwaliów parafialnych. Tam, gdzie pozostają one jeszcze na parafii, dotarcie do nich jest często utrudnione, a czasami nawet niemożliwe. Taka sytuacja diametralnie zmieniła się w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w 2003 roku po utworzeniu archiwum diecezjalnego w Koszalinie¹. Dokumentacja wytworzona przed 1945 rokiem, staraniem pracowników archiwum, była sukcesywnie przejmowana z parafii i po fumigacji oraz wstępnym opracowaniu mogła zostać udostępniona zainteresowanym. Najliczniejsze zespoły akt parafialnych dawnego dekanatu wałeckiego są systematycznie opracowywane. Prezentowany artykuł zapełnia kolejną lukę w dziejach ziemi wałeckiej. Wpisuje się ona także w obchodzoną w tym roku 420. rocznicę nadania praw miejskich miastu, a prezentowane archiwalia z pewnością zostaną wykorzystane w powstającej monografii o Jastrowiu. Na opracowanie czekają jeszcze licznie zachowane dokumenty z Czaplinka i Sypniewa.

Dzieje ustrojowe twórcy zespołu

Siedziba parafii pw. św. Michała Archanioła znajduje się w Jastrowiu, w powiecie złotowskim na północy województwa wielkopolskiego, w dekanacie jastrowieckim diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Początków starostwa ujsko-pińskiego historycy doszukują się na przełomie XIV i XV wieku. Znaczna część od Ujścia do Jastrowia, wzdłuż rzeki Gwdy, położona była na ziemi wałeckiej. Początkowa stolica w Ujściu została przeniesiona przez starostę Mikołaja Kołaczekowskiego na początku XVII wieku do Łubianki². Taki stan dotrwał do I rozbioru Polski. Książd Józef Nowacki³, a wcześniej historycy niemieccy⁴ doszukują się początków Jastrowia w dokumentach z 1363 i 1380 roku. Zanim w 1466 roku dostało się ono ponownie pod panowanie polskie, wcześniej znajdowało się w granicach Marchii i Krzyżaków. Wieś na nowo została rozgraniczona w 1560 roku przez starostę ujsko-pińskiego Stanisława Górkę. Dnia 5 maja 1602 roku podniesiona do rangi

¹ Zarządzenie w sprawie gromadzenia zbiorów Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, „Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne”, 31 (2003) nr 10-12, s. 37-38; T. Ceynowa, *Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej – powstanie i funkcjonowanie*, w: *Przeszłość Kościoła w archiwach Pomorza Zachodniego*, red. T. Ceynowa, Koszalin 2014, s. 133-144; T. Ceynowa, M. Wiczorkowska, *20 lat archiwum diecezjalnego na tle 50 lat diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, w: *50 lat Kościoła koszalińsko-kołobrzeskiego*, red. T. Ceynowa, Radom 2022, s. 173-187.

² F. Żmizkiński, *Osadnictwo w starostwie ujsko-pińskim do 1772 roku*, „Rocznik Nadnotecki”, 1 (1996) s. 49-69.

³ J. Nowacki, *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, t. 2, [Poznań] 1964, s. 388; M. Wrzeszcz, *Jastrowie*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. S. Wielgus i in., Lublin 1997, kol. 1109.

⁴ F.W.F. Schmidt, *Geschichte des Deutsch-Croner Kreises*, Thorn 1867; F. Schultz, *Chronik der Stadt Jastrow*, Jastrow 1896.

miasta⁵ na prawie magdeburskim przez kolejnego starostę i wojewodę kaliskiego Piotra Potulickiego⁶. Prawa miejskie dla Jastrowia potwierdził w 1603 roku król Zygmunt III Waza. Na początku XVII wieku osiedlili się tam Szkoci i Żydzi⁷. Miasto nigdy nie było obwarowane murem ani wyposażone w bramy miejskie. Liczne pożary (1633, 1712, 1723, 1727, 1729, 1734 i 1756) niszczyły drewnianą zabudowę. Konflikty zbrojne w XVII i XVIII wieku znacznie zubożyły mieszkańców⁸. Sposobem na ulżenie doli mieszkańców były nadane prawa do organizowania jarmarków⁹. Jastrowie z ziemią wałęcką weszło w skład Prus już podczas I rozbioru Polski¹⁰. W granice Polski powróciło po zakończeniu II wojny światowej. Do 1950 roku należało do województwa szczecińskiego, następnie do województwa koszalińskiego, a od 1999 roku wielkopolskiego.

Powstanie pierwszego kościoła¹¹ w Jastrowiu datuje się na ogół na koniec XIV wieku. Istnieją także hipotezy, że mógł istnieć jeszcze wcześniej. Parafia należała do archidiakonatu zanoteckiego z siedzibą w Kaliszu Pomorskim, a następnie w Wałczu¹². W wyniku reformacji dotychczasowa struktura przestała istnieć. Na jej miejsce utworzono w 1602 roku dekanat czarnkowski, a pod koniec XVIII wieku dekanat wałęcki. W 1587 roku kościół parafialny w Jastrowiu, wraz z przyjęciem nowego wyznania przez proboszcza, został oddany ewangelikom. Około 1600 roku z powodu złego stanu został rozebrany i na jego miejscu powstała nowa świątynia. Dzięki staraniom królowej Konstancji i zaangażowaniu przybyłych na Wałeczczynę jezuitów zintensyfikowano proces odzyskiwania kościołów dla katolików. W Jastrowiu w 1619 roku, z chwilą przejścia predykanta protestanckiego z nieliczną grupą współwyznawców na katolicyzm, przyznano na powrót świątynię katolikom. W jej odzyskanie zaangażował się superior jezuitów z Wałcza o. Johannes Scheier. Kiedy wracał z wyprawy misyjnej do wałęckiej rezydencji, został napadnięty przez niezadowolonych z jego sukcesów ewangelików. Sprawców tego zajścia ujęto i ukarano. Jezuita interweniował w magistracie, aby odstąpiono od kary. Jednak w wyniku odniesionych obrażeń¹³ zmarł 24 grudnia 1623 roku. Na skutek

⁵ Schultz, *Chronik der Stadt Jastrow*, s. 14-25. Autor szczegółowo przytacza treść dokumentu. Z. Borkowska, M. Borkowski, *Jastrowie 400 lat królewskiego miasta 1602-2002*, Jastrowie 2002, s. 16. Autorzy prezentują oryginał podpisu królewskiego z dokumentu lokacyjnego.

⁶ *Deutsch Krone Stadt und Kreis*, red. K. Ruprecht, Frankfurt/M 1981, s. 163.

⁷ Tamże, s. 165. Szkoci uciekali przed prześladowaniami i szybko się zniemczyli. Żydzi nabywali prawa mieszczan za opłatą w wysokości 3 talarów.

⁸ Tamże, s. 165-166. Szwedzi podczas wojny trzydziestoletniej, potop szwedzki, wojna północna – Szwedzi i Rosjanie, wojska saskie w 1734 roku i wojna siedmioletnia.

⁹ *Jastrowie*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 3, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1882, s. 496-497.

¹⁰ Wymieniani niemieccy historycy oceniają ten fakt nie jako podział Polski, ale jako wyswobodzenie spod dotychczasowego jarzma.

¹¹ Nowacki, *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, s. 388.

¹² T. Ceynowa, *Archiwum dziekańskie dekanatu wałęckiego do 1945 r.*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 115 (2021) s. 35-38. Tam autor dokładnie omówił tę problematykę.

¹³ Schultz, *Chronik der Stadt Jastrow*, s. 68; *Historia residentiae Valcensis Societatis Jesu ab Anno Domini 1618*, red. M. Rohwerder, Kolonia 1967, s. 11. Jezuitę pochowano na cmentarzu w Tucznie, skąd zaczęli swą działalność na ziemi wałęckiej.

pożaru miasta w 1729 roku spłonął również miejscowy kościół, a pięć lat później szkoła i plebania z dotychczas prowadzoną dokumentacją. Staraniem wszystkich mieszkańców¹⁴ (w zdecydowanej większości protestantów) w 1738 roku wzniesiono nową świątynię z pruskiego muru, z dachówką oraz wieżą krytą dębowym gontem¹⁵. Dzwony ufundowali protestanci, którym zagwarantowano używanie ich podczas pogrzebów. Mieli oni do swej dyspozycji tylko dom modlitwy bez wieży i dzwonów. Na nabożeństwa uczęszczali do Samborska (Zamborst) lub Podgaj¹⁶ (Flederborn). W 1763 roku uzyskali pozwolenie od biskupa poznańskiego Teodora Czartoryskiego¹⁷ na zatrudnienie w swojej szkole nauczyciela w stopniu bakałarza¹⁸. Tak wykształcony pedagog mógł z braku katolickiego uczyć wszystkie dzieci pisania i rachunków. Sytuacja diametralnie zmieniła się po 1772 roku. Początkowo ewangelicy chcieli przejąć, jako większość, katolicki kościół. Nie uzyskali jednak zgody Fryderyka II. W latach 80. XVIII wieku, przy znacznym wsparciu z kasy państwowej, wybudowali własną świątynię i uwolnili się spod kurateli katolickiego duchownego¹⁹. Liczba katolików wzrosła tak, że na początku XX wieku liczyli oni 20% ogółu ludności miasta²⁰. Taka sytuacja, a także zły stan XVIII-wiecznego kościoła wymusiły decyzję o budowie nowego. Po jego wzniesieniu w 1913 roku, uroczystego poświęcenia dokonał dziekan i oficjał walecki ks. Jakub Gerth²¹. Po zakończeniu I wojny światowej Jastrowie wraz z ziemią walecką weszło w skład Administracji Arcybiskupiej z siedzibą w Tucznie, następnie Administracji Apostolskiej w Pile, a od 1930 roku Wolnej Prałatury w Pile²². Decyzje prymasa Augusta Hlonda z 1945 roku spowodowały, że Jastrowie z całym dekanatem waleckim weszło w skład utworzonej Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej

¹⁴ Ludność katolicka stanowiła w tym czasie około 10%. W 1786 roku Jastrowie liczyło 171 katolików, 246 żydów i 1743 ewangelików. Podawane liczby z 1772 roku, informujące o tym, że w mieście było tylko 7 rodzin katolickich, a w 1783 roku tylko 99 katolików, wydają się zaniżone.

¹⁵ J. Łukaszewicz, *Krótki opis historyczny kościołów parochialnych w dawnej diecezji poznańskiej*, t. I, Poznań 1858, s. 199. Autor opiera się na wizytacji dekanatu czarnkowskiego z 1738 roku. Dodaje, że podczas budowy kościoła, Mszę św. sprawowano w drewnianej kaplicy.

¹⁶ Były to miejscowości poza granicami Polski i docieranie do nich było utrudnione. S. Chuchro, E. Chuchro-Wrona, *Słownik geograficzno-socjologiczny Pojezierza Waleckiego*, Wałcz 2006, s. 99. Dodatkową trudnością dla protestantów było używanie w zagranicznych gminach innych modlitewników.

¹⁷ Nowacki, *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, s. 112; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999*, Warszawa 2000, kol. 60.

¹⁸ Schultz, *Chronik der Stadt Jastrow*, s. 71.

¹⁹ L. Rhesa, *Kurzgefaßte Nachrichten von allen seit der Reformation an den evangelischen Kirchen in Westpreußen angestellten Predigern*, Königsberg 1834, s. 119. Zaczęli także prowadzić własne księgi metrykalne, co znajduje potwierdzenie w zachowanej księdze konfirmacji od 1784 roku.

²⁰ T. Ceynowa, *Ziemia pogranicza. Dekanat walecki w latach 1821-1920*, Radom 2004, s. 114.

²¹ F. Westpfahl, *Schematismus der Apostolischen Administration Schneidemühl*, Schneidemühl 1928, s. 33.

²² E. Gatz, *Schneidemühl*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 9, Freiburg im Breisgau 2000, szp. 189-190; R. Prejs, *Prałatura pilska w świetle schematyzmu z 1940 r.*, „Roczniki Teologiczne”, 55 (2008) nr 4, s. 36-37; Ceynowa, *Archiwum dziekańskie dekanatu waleckiego do 1945 r.*, s. 41.

i Prałatury Pilskiej. Decyzją Pawła VI z 28 czerwca 1972 roku utworzono stałą organizację diecezjalną. Od tego czasu Wałeczczyzna należy do diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej.

Terytorium parafii zmieniało się na przestrzeni wieków. Trudno określić jej zasięg przed reformacją. Po odzyskaniu kościoła z rąk protestantów w pierwszej połowie XVII wieku wymienia się jeszcze dwie miejscowości z kaplicami – Plitwicę i Krempe (dzisiaj Płytnica i Krępsko)²³. W drugiej połowie XIX wieku ksiądz Jan Korytkowski podaje następujące miejscowości należące do jastrowieckiej parafii: Grünthal, Flederborn, Krempa (Kramske), Marienbrück, Plitwica (Plietwitz), Ptusza (Bethkenhammer), Ratzbuhr²⁴ (miasto), Sandkrug, Smolary (Theerofen), Tiefenort i Zamborst²⁵. W 1928 roku wymienione zostały tylko miejscowości: Bethkenhammer, Kramske i Plietnitz²⁶. Autor pierwszego powojennego schematyzmu podaje następujące miejscowości: Pniewo, Ptusza, Samborsk, Smolary, Zagórze i Zimną. Krępsko i Płytnica, mimo że kanonicznie należały do Jastrowia, obsługiwane były przez duszpasterza z Łubianki²⁷. Nowe rozgraniczenie parafii nastąpiło z chwilą erygowania przy kościele pw. NMP Królowej Polski drugiej parafii w Jastrowiu²⁸.

Twórcami dokumentacji archiwalnej w Jastrowiu byli miejscowi duszpasterze nominowani początkowo przez biskupów poznańskich, arcybiskupów (od 1821 roku), a następnie administratorów i prałatów prałatury pilskiej. Nie dysponujemy dzisiaj pełną listą duchowieństwa jastrowieckiego od XVI do końca XVIII wieku. Ostatnim katolickim plebanem przed reformacją miał być Josua Havemann²⁹, po odebraniu kościoła protestantom: Marcin Goldbach (1621-1641), Josua Zebart³⁰ (1660-1665), Michael Rux (1665-?), Rode, Wawrzyniec Jakub Keller (1701)³¹, Marcin Isert (1710-1713), Stanisław J. Kierski (1728-1740), Johann³² Reszel (1740-1754), Paweł Mudrowski (1754-1773), Rode³³ (1786). Wydawane następnie

²³ Łukaszewicz, *Krótki opis historyczny* s. 199. Autor opiera się na wizytacji ks. Jana Braneckiego z 1641 roku.

²⁴ Dzisiaj Okonek.

²⁵ J. Korytkowski, *Brevis descriptio historico-geographica ecclesiarum archidioecesis gnesnensis et posnanensis*, Gnesnae 1888, s. 242.

²⁶ Westpfahl, *Schematismus der Apostolischen Administratur Schneidemühl*, s. 33.

²⁷ *Schematyzm Administracji Apostolskiej Kamięńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej*, Gorzów 1949, s. 267-268.

²⁸ Taki stan obowiązuje od 1975 roku – rektorat, a od 1982 roku – parafia. *Schematyzm Diecezji Koszalińsko-Kołobrzesckiej 2012*, red. K. Klawczyński, Bydgoszcz 2012, s. 240-243. Tam wymieniono poszczególne ulice i miejscowości. Przy parafii pw. św. Michała Archanioła pozostały tylko Samborsko i Smolary.

²⁹ Miał przejść na protestantyzm wraz z wiernymi. Ludwik Bąk twierdzi, że był pastorem w Jastrowiu dopiero na początku XVI wieku. Wcześniej tę posługę miał pełnić w Wałczu. Zob. L. Bąk, *Ziemia wałeczka w dobie reformacji i kontrreformacji w XVI-XVIII w.*, Piła 1999, s. 149.

³⁰ L. Bąk podaje Zibart. Duchowny ten otrzymał w komendę parafię jastrowiecką po potopie szwedzkim, był jednocześnie duszpasterzem w Nadarzycach i Sypniewie.

³¹ Ten sam autor wymienia dwóch kolejnych duchownych, nie odsyłając do źródła.

³² Zdaniem L. Bąka ks. Reszel miał na imię Franciszek.

³³ F. Schultz podaje, że w tym roku na pewno był proboszczem w Jastrowiu. Zob. Schultz, *Chronik der Stadt Jastrow*, s. 69.

elenchy poznańskie ułatwiają skompletowanie listy odpowiedzialnych za posługę w tej parafii duchownych. Funkcję tę pełnili: Chrystophorus Kegel³⁴ (1792-1825), Ladislaus Szveteney de Attrak (1826), vacat (1827-1828)³⁵, Petrus Kluck (1829-1839), Christophorus Larfer (1840-1850), Franciscus Mader (1850), Josephus Riebschlaeger (1851-1857), Franciscus Fengler (1858-1905), Julius Matzanke (1906-1916), Henricus Wlhelmi (1916-1931), Karl Franke (1931-1941), Wiktor Domachowski (1942), Karl Hawlitzky (1943), Leo Koplín (1943-1945), Marcin Łochock³⁶ (1945-1959), Ryszard Mebel (1961-1982), Jerzy Lubiński (1983-1991), Mateusz Krzywicki (1991-2003), Kazimierz Serafin (2003-2015) i obecnie od 2015 roku Andrzej Wachowicz.

Dzieje, charakterystyka i metoda porządkowania zespołu archiwalnego

Pierwsze powojenne inwentarze sporządzone do wiadomości Kurii Administracji Apostolskiej Kamińskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej w Gorzowie dość dokładnie informują o stanie zachowanych budynków kościelnych i parafialnych³⁷. Ksiądz Marcin Łochocki wymienia tylko nieliczne akta znajdujące się w biurze parafialnym. Oprócz 4 ksiąg metrykalnych zachował się jedynie poszyt z początków XX wieku dotyczący budowy obecnego kościoła. Duchowny dodaje jednocześnie, że jest w posiadaniu 40 ksiąg³⁸ wydanych po 1800 roku. Takie informacje są powtarzane w kolejnych inwentarzach sporządzanych dla kurii gorzowskiej czy przy okazji wizytacji biskupich. Taki stan potwierdza również schematyzm diecezjalny³⁹ z 1998 roku. Tymczasem opisywane akta parafialne, wytworzone w języku niemieckim, poza metrykaliami i poszytem dotyczącym budowy kościoła, uznano prawdopodobnie za niepotrzebne w nowej rzeczywistości powojennej i umieszczono je w budynku parafialnym, służącym wcześniej jako budynek stowarzyszeń⁴⁰. Przez wiele lat dokumentacja ta nie budziła zaintereso-

³⁴ Listę duchownych ustalono na podstawie: *Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri Archidiececesis Posnaniensis 1793-1920: Freie Prälatur Schneidemühl*, Schneidemühl 1936; „Amtliche Bekanntmachungen der Freien Prälatur Schneidemühl”, (1942) nr 2; (1943) nr 2; (1943) nr 12; Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołońskiej (dalej: ADKK), sygn. 142, Parafia pw. św. Michała Archaniola w Jastrowiu, Księga chrztów 1882-1945.

³⁵ Posługę powierzono wówczas wikariuszowi waleckiemu Peterowi Kluckowi.

³⁶ Powojenni księża ustaleni na podstawie schematyzmów gorzowskich i koszalińsko-kołońskiej: *Schematyzm Administracji Apostolskiej Kamińskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej*, Gorzów 1949; *Schematyzm Diecezji Gorzowskiej*, Gorzów 1959 i 1969; *Schematyzm Diecezji Koszalińsko-Kołońskiej*, Koszalin 1982 i 2012; *Rocznik Diecezji Koszalińsko-Kołońskiej 2021*, Radom 2021.

³⁷ ADKK, sygn. 86, 88, Kuria gorzowska 1945-1972.

³⁸ Ks. M. Łochocki dość pobieżnie przejrzał ten księgozbiór. Ks. dr M. Krzywicki (1991-2003) przekazał 68 tytułów do Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie. Najstarszy starodruk Marcina Cromera został wydrukowany w 1559 roku. Na liście przekazanych ksiąg widnieją tytuły z XVII i XVIII wieku.

³⁹ *Schematyzm Diecezji Koszalińsko-Kołońskiej 1998*, oprac. K. Zadarko i in., Koszalin 1998, s. 219.

⁴⁰ Było to pomieszczenie suche i przyciemnione, co znacznie przyczyniło się do dobrego stanu zachowania archiwaliów.

wania u powojennych proboszczów. Dopiero w latach 90. XX wieku podjęto próbę ich wstępnego opracowania. Zachowane akta parafialne zostały przekazane do archiwum diecezjalnego w Koszalinie przez ks. K. Serafina. Poddano je procesowi fumigacji w Archiwum Państwowym w Poznaniu.

Ich tytuł brzmi: Akta Parafii pw. św. Michała Archanioła w Jastrowiu. Od czasów I zaboru funkcjonowała niemiecka nazwa: Acta der katholischen Pfarrkirche zu Jastrow. Chronologia akt obejmuje XVII-XX wiek, a ich ilość to 2,9 mb oraz 145 j.a.

Akta w Jastrowiu prowadzono systemem kancelarii spraw, co było charakterystyczne dla XIX-wiecznej pruskiej i później niemieckiej kancelarii. Stan ich zachowania ocenia się zasadniczo jako dobry. Przeprowadzona analiza inwentarza wykazała, że zespół nie jest kompletny. Zachowały się prawie w całości tylko rozporządzenia władz kościelnych z Tuczna⁴¹ i Piły. Jak ważne dla historii parafii są ogłoszenia parafialne pokazują zachowane szczątki z czasów II wojny światowej. Najliczniej reprezentowane są akta XIX-wieczne. Duszpasterze wykazywali się dużą dbałością o zachowanie wytworzonej przez siebie dokumentacji. Przyczyniały się do tego wizytacje i ustawodawstwo kościelne⁴². Większość prezentowanych jednostek ma formę poszytu, charakterystycznego dla ówczesnego systemu kancelarii pruskiej. Posiadają nadruki, czasami ręczne napisy, doprecyzowania nadruków. W latach 90. XX wieku naniesiono polskie tłumaczenia. Sygnatury registraturalne złożone z łacińskiej litery i numeru są niezwykle rzadkie. Jeżeli zachowały się wypustki, zawierają cały tytuł bądź skrót nazwy jednostki.

Dokumentacja z okresu międzywojennego umieszczana była w skoroszytach lub teczkach. Przeważa zdecydowanie język niemiecki, choć zdarzają się fragmenty w języku polskim (druki)⁴³ i łacińskim (księgi metrykalne). Akta parafialne przekazane do archiwum diecezjalnego w 2005 roku były zasadniczo jednorodne. Na wstępie potwierdzono ich przynależność zespołową. Brak możliwości odtworzenia wcześniejszego układu akt w lokalnej registraturze spowodował, że w trakcie inwentaryzacji nadano im własną strukturę przez pracowników archiwum. Najbardziej celowe okazało się kryterium treści i zasada schematyczno-rzeczowa. Podczas porządkowania usunięto nieliczne elementy metalowe, akta bardziej zniszczone i luzy umieszczono w teczkach z tektury bezkwasowej i odpowiednio je zatytułowano⁴⁴. Każda jednostka otrzymała kartę inwentarzową z tytułem, sygnaturą składającą się z cyfr arabskich oraz daty skrajne. Zachowany zespół liczy 145 j.a. Akt nie brakowano. Każdy zapis inwentarzowy zawiera następujące elementy: sygnaturę, tytuł, opis zewnętrzny, język dokumentacji, daty skrajne i liczbę stron.

Zawartość zespołu

Do opisywanego zespołu zaliczono archiwalia wytworzone i przechowywane przez rządców parafii pw. św. Michała Archanioła do 1945 roku. W trakcie po-

⁴¹ Brakuje rozporządzeń delegatury arcybiskupiej w Tucznie z lat 1920-1923.

⁴² *Zbiór ustaw archidiecezyi gnieźnieńskiej i poznańskiej*, zebrał ks. T. Trzciański, Poznań 1906, s. 7-15. Autor powołuje się na XIX-wieczne zarządzenia arcybiskupów wielkopolskich.

⁴³ Rozporządzenia arcybiskupów poznańskich.

⁴⁴ Tylko w nielicznych przypadkach nadano nowe tytuły, zgodne z zawartością teczek.

rządkowania nadano im poniższy schemat: I. Przedstawicielstwa parafialne, rada parafialna, rada kościelna, sygn. 1-7; II. Parafia i jej terytorium, budynki, inwentarze, inwestycje, budowy, sygn. 8-22; III. Rozporządzenia władz kościelnych i świeckich, sygn. 23-31; IV. Kościoły na terenie parafii, sygn. 32-37; V. Bractwa i stowarzyszenia, sygn. 38-54; VI. Szkolnictwo, sygn. 55-61; VII. Statystyka ludności, sygn. 62-67; VIII. Służba Boża, sakramenty, sygn. 68-75; IX. Stosunki wyznaniowe, sygn. 76-77; X. Sprawy sporne, procesy, sygn. 78-81; XI. Fundacje, intencje mszalne, sygn. 82-88; XII. Sprawy gospodarczo-finansowe, sygn. 89-125; XIII. Ubezpieczenia, sygn. 126-127; XIV. Dom dla sierot, sygn. 128-129; XV. Korespondencja różna, sygn. 130-132; XVI. Szczątki dokumentów (m.in. z kancelarii ks. F. Fenglera), sygn. 133-139; XVII. Cmentarz, sygn. 140; XVIII. Duszpasterze, sygn. 141; XIX. Księgi metrykalne, sygn. 142-145.

Jak wynika z powyższego przedstawienia, zachowało się prawie całe spektrum gromadzonej przez urzędy parafialne dokumentacji. Występują jednak pewne braki. Poza wyjątkami nie ocalały ogłoszenia parafialne, które z pewnością umożliwiłyby odtworzenie życia liturgicznego katolickich parafian. Jeżeli porównamy zachowane księgi metrykalne z Jastrowia z wałeckimi lub skrzatuskimi to stwierdzimy ich niekompletność⁴⁵. Należy przypuszczać, że postanowienia trydenckie o prowadzeniu ksiąg metrykalnych zostały wprowadzone na Wałęcczyźnie w XVII wieku. Podobnie było w parafii miejskiej w Jastrowiu. Jednakże w wyniku pożaru w 1734 roku cała dokumentacja parafialna z księgami uległa zniszczeniu. Nowe metrykalia prowadzono od 1738 roku. Jeszcze w 1939 roku w biurze parafialnym stwierdzono ich komplet⁴⁶. Pierwszy inwentarz z 1946 roku podaje już tylko te, którymi dzisiaj dysponujemy w archiwum diecezjalnym⁴⁷. Na uwagę zasługują zachowane akta dotyczące domu sierot. Fundator, Anton von Osten, zwrócił się z prośbą do władz rejencyjnych w Kwidzynie, aby wyraziły zgodę na utworzenie w Jastrowiu domu dla sierot. Fundacja powstała w latach 40. XIX wieku. Była przeznaczona dla osieroconych dzieci w wieku od 6 do 13 lat obu wyznań. Skład jej zarządu (zarówno protestancki, jak i katolicki) miał gwarantować konfesyjne wychowanie dzieci. Zachowane dwa pokaźne posyty ilustrują starania duszpasterza w procesie wychowawczym katolickich pensjonariuszy⁴⁸. Warto również zaznaczyć, że parafianie jastrowieccy i katolicy uczniowie pobierający naukę w mieście chętnie wstępowali do licznych stowarzyszeń prężnie działających⁴⁹ na

⁴⁵ Ceynowa, *Ziemia pograniczna*, s. 261-263.

⁴⁶ W. Volkmann, *Die Kirchenbücher der katholischen Pfarreien in der früheren Provinz Grenzmark Posen-Westpreußen*, „Sonderheft der Grenzmarkischen Heimatblätter”, 15 (1939) s. 39. Autor nie wspomina jednak o księdze bierzmowanych.

⁴⁷ Inwentarz sporządzony przez ks. Łochockiego. ADKK, sygn. 86, Kuria gorzowska 1945-1972. Proboszcz z Jastrowia również nie wymienia księgi bierzmowanych. Trudno dziś wyjaśnić co stało się z sześcioma brakującymi księgami metrykalnymi.

⁴⁸ Ceynowa, *Ziemia pograniczna*, s. 261-263. W tym dziele odznaczał się szczególnie długoletni prepozyt jastrowiecki ks. Franciszek Fengler. Pełny obraz działalności sierocińca można uzyskać po kwerendzie przechowywanych w Koszalinie akt landratury wałeckiej, sygn. 272-275; tamże, s. 294.

⁴⁹ Na tym polu szczególne zasługi położył również ks. F. Fengler, prepozyt w latach 1858-1905.

przełomie XIX i XX wieku. Razem z aktami katolickimi przejęto do archiwum diecezjalnego ewangelicką księgę konfirmacji z lat 1788-1841⁵⁰.

AKTA PARAFII PW. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOLA W JASTROWIU. INWENTARZ⁵¹

I. Przedstawicielstwa parafialne, rada parafialna, rada kościelna

1. Acta betreffend der Protokolle des kath. Kirchenvorstandes und der Gemeindevertretung zu Jastrow, Vol. X, 1876-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 228.
2. Protokoll-Buch des katholischen Kirchen-Vorstandes in Jastrow 1876, księga, j. niemiecki, 1876-1905, ss. 212.
3. Protokoll-[Buch] der kath. Kirchen zu Jastrow, księga, j. niemiecki, 1908-1941, ss. 330.
4. Liste der Personen, welche zu Wahl des Kirchen-Vorstandes und der Gemeinde-Vertretung der katholischen Pfarr-Gemeinde Filial-, Sucursal-, Kapellen-Gemeinde zu Jastrow Kreis Dt. Crone berechtigt sind 1875-1893, poszyt, j. niemiecki, ss. 263.
5. Wahl-Liste zur Ersatz-Wahl des Kirchenvorstandes und der Gemeindevertretung der katholischen Pfarrgemeinde zu Jastrow pro 1899, 1899-1905, luźne karty, j. niemiecki, ss. 82.
6. Die Kirchenvorstände und Gemeindevertretung zu Jastrow 1890-1899, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 88.
7. [Wybory do Rady Parafialnej] 1937, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 13.

II. Parafia i jej terytorium, budynki, inwentarze, budowy

8. Acta betreffend die Reparaturen und Neubauten der kathol. Pfarr- und Kirchen Gebäude zu Jastrow 1820-1926, poszyt, j. niemiecki, ss. 562.
9. Grundbuch von Jastrow Kreis Deutsch Krone 1909-1927, poszyt, j. niemiecki, ss. 226.
10. Acta betreffend die Werzeitpachtung der kathol. Pfarr – und Kirchenländereien zu Jastrow No 35 1835-1906, poszyt, j. niemiecki, ss. 684.
11. Acta die Werzeitpachtung der Kirchenländereien der katholischen Pfarr zu Jastrow 1870-1903, poszyt, j. niemiecki, ss. 612.
12. Preussischer Hypothekenbrief über die auf Jastrow Band I Blatt 3 der Ländereien Abtheilung III No 21 eingetragenen 64 Mark 94 Pfg., 1879-1880, poszyt, j. niemiecki, ss. 10.
13. Ablösung-Rezess betreffend die Realberechtigungen der katholischen Pfarre zu Jastrow 1876-1879, poszyt, j. niemiecki, ss. 230.
14. Acta die Verpachtung resp. Verenspachtung der kathol. Pfarrländereien in Jastrow betr. No 37, 1820-1867, poszyt, j. niemiecki, ss. 405.

⁵⁰ Jej zawartość często jest wykorzystywana przez zainteresowanych.

⁵¹ Autor zachował oryginalną pisownię, która nie zawsze jest zgodna z dzisiejszymi zasadami gramatycznymi. Ludność dekanatu wałeckiego w XIX wieku posługiwała się specyficznym językiem kaszubskim niemieckim.

15. Beläge zur Rechnung über Einnahme und Ausgabe der Baufonds-Kasse zum Neubau des kathol. Pfarrhauses in Jastrow 1868-1870, poszyt, j. niemiecki, ss. 252.
16. [Sprawy dotyczące budowy nowego kościoła] 1898-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 160.
17. Acta betreff. Bauten der Pfarr und Kirchen Gebäude Jastrow 1780-1840, poszyt, j. niemiecki, ss. 446.
18. [Budowa-Vereinshaus] 1897-1904, poszyt, j. niemiecki, ss. 312.
19. [Budowa nowego kościoła w Jastrowiu] 1912-1915, poszyt, j. niemiecki, ss. 504.
20. [Plany budowy i zabudowań kościelnych], 1912, plany, mapy, ss. 6.
21. Grundbuch von Jastrow Band 48 Blatt 1640 bis 1669, 1936-1944, księga, j. niemiecki, ss. 536.
22. [Spisy inwentarza], 1943, teczka, j. polski, ss. 48.

III. Rozporządzenia władz kościelnych i świeckich

23. Acta Bekanntmachungen und Verordnungen der weltlichen Behörden betreffend No 16 [1797] 1851-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 718.
24. Acta die Hirtenbriefe, Festendispensen und andere Bischöfliche Verordnungen betr. 1825-1890, poszyt, j. niemiecki, ss. 816.
25. Acta die geistlichen Circulaire und Verordnungen betr. 1772-1824, 1848-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 444.
26. Acta der Kongregationen der Dekane und die dabei erlassenen Dekrete betr. No 13, 1866-1900, poszyt, j. niemiecki, ss. 220.
27. Acta betreffend die Bischöflichen Hirtenbriefe und Festendispensen No 12, 1892-1910, poszyt, j. niemiecki, j. polski, ss. 382.
28. Pisma urzędowe Stolicy Apostolskiej i Pasterzy Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej 1872-1897, teczka, j. niemiecki, j. polski.
29. Amtliche Bekanntmachungen der Apostolischen Administratur 1923-1930, zeszyty, j. niemiecki.
30. Amtliche Bekanntmachung der Freien Prälatur Schneidemühl 1930-1936, zeszyty, j. niemiecki.
31. Amtliche Bekanntmachungen der Freien Prälatur Schneidemühl 1937-1940, 1942, zeszyty, j. niemiecki.

IV. Kościoły na terenie parafii

32. Acta betreffend die Pachtverträge des katholischen Pfarrbauerhofes und Kirchen-Landes zu Plietnitz der kathol. Pfarre Jastrow gehörig Angefangen V. Jastrow 1896 No 36, 1896-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 178.
33. Acta die Dismembration oder Pfarr-Abgaben Berechnung der katholischen Pfarre Jastrow betreffend No 40, 1846-1872, poszyt, j. niemiecki, ss. 732.
34. Rechnung von der Römisch-katholischen Filial Kirche des Provinz Westpreußen zum Domänen Gut Lebhenke gehörigen Guts Dorf Kramske zur Mutter Kirche zu Jastrow belegen Pro 1802/3 bis ultimo December 1816 gefertigt von dem Probst Kegel, 1802-1820, poszyt, j. niemiecki, ss. 60.

35. Acta die Kirche zu Kramske bet. Nr. 37, 1783-1825, 1849, poszyt, j. niemiecki, ss. 100.
36. Acta betreffend den Verkauf der auf den katholischen Pfarr und Kirchenländereien zu Plietnitz auf gemessenen Holzbestände No 52, 1871-1874, poszyt, j. niemiecki, ss. 166.
37. Acta den katholischen Pfarrbauerhof in Plietnitz betreffend No 36, 1787-1896, poszyt, j. niemiecki, ss. 1128.

V. Bractwa i stowarzyszenia

38. Verzeichnis der Mitglieder des lebendigen Rosenkranzes und der Erzbruderschaft des Rosenkranzes der katholischen Pfarrgemeinde zu Jastrow 1879 Decanat Dt. Crone angelegt Jastrow den 15 August 1879, Fengler Probst 1879,teczka, j. niemiecki, ss. 62.
39. Verzeichnis der Mitglieder: 1. Des III Ordens Sti. Francisci [Tertiarier], 2. Des Kindheit-Jesu-Vereins, 3. Des Vereins der Christlichen Mütter, 4. Der St. Josephs-Wacht in Jastrow, 1893-1906,teczka, j. niemiecki, ss. 130.
40. Kassenbuch des kath. Jünglingsvereins Jastrow, 1925-1933, księga, j. niemiecki, ss. 20.
41. Katholischer Gesellenverein Mitglieder Hauptbuch, 1932-1937, księga, j. niemiecki, ss. 60.
42. Vol. II zum katholischen Gesellenvereinen in Jastrow ad Acta No 56, Fengler Probst, 1894-1903, poszyt, j. niemiecki, ss. 114.
43. Rechnungen und Quittungen, Elisabeth-Verein in Jastrow, 1927-1937, luźne karty,teczka, j. niemiecki, ss. 234.
44. St. Josephs-Wacht 1900-1901, poszyt, j. niemiecki, ss. 59.
45. [Druki dotyczące stowarzyszeń istniejących w Jastrowiu. Życiorys A. Kolpinga], luźne karty,teczka, j. niemiecki.
46. Gesellenverein, 1931-1936, luźne karty, j. niemiecki, ss. 169.
47. Statuten des katholischen Gesellen-Vereins zu Jastrow Kreis Dt. Krone, 1884-1911,teczka, j. niemiecki, ss. 54.
48. Arbeiterverein, 1932-1939, luźne karty,teczka, j. niemiecki, ss. 106.
49. Acta betreffend: 1. Die Kathedralsteuer, 2. Den St. Xaverius-Verein, 3. Andere Collectengelder, No 18, 1861-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 192.
50. Acta den Verein für religiöse und kirchliche Freiheit den St. Xaverius-Verein und das Vereinswiesen der kathol. Pfarre Jastrow im Allgemeinen betreffend No 49, 1848-1883, poszyt, j. niemiecki, ss. 130.
51. Acta den St. Stanislaus Verein zur Unterstützung des Hl. Apostolischen Stuhles betreffend Korrespondenz den St. Borromäus Verein zu Jastrow No 48, 1860-1893, poszyt, j. niemiecki, ss. 212.
52. Acta betreffend den i. J. 1884 gestifteten katholischen Gesellen-Verein zu Jastrow No 56, Fengler Probst, 1884-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 891.
53. Katholischer Jugend Verein zu Jastrow, Korrespondenz, 1932-1938, luźne karty,teczka, j. niemiecki, ss. 231.
54. Acta betreffend die Einnahme und Ausgabe der Rosenkranz-Bruderschaft in Jastrow, dek. Dt. Krone, 1882-1902, poszyt, j. niemiecki, ss. 462.

VI. Szkolnictwo

55. Acta den aus dem Ertrage des katholischen Schul und Organistenhauses in Jastrow gesammelten katholischen Schulfonds betreffend No 6, 1853-1854, poszyt, j. niemiecki, ss. 48.
56. Acta betreffend den Neubau des katholischen Organisten und Schulhauses zu Jastrow, 1897-1904, poszyt, j. niemiecki, ss. 444.
57. [Dokumentacja dotycząca szkoły i nauczycieli], 1906-1917, poszyt, j. niemiecki, ss. 94.
58. [Dokumentacja dotycząca szkoły i nauczycieli], 1916-1940, poszyt, j. niemiecki, ss. 120.
59. Acta betreffend die Schulangelegenheiten der katholischen Parochial-Schule zu Jastrow No 45, 1852-1872, poszyt, j. niemiecki, ss. 836.
60. Acta die Errichtung einer katholischen Schule der Stadt Jastrow betr. angelegt von Probst Riebschlaeger in Jastrow, 1825-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 560.
61. Verzeichnis der Schüler in hiesiger katholischen Schule in J. 1899, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 6.

VII. Statystyka ludności

62. Acta betreffend die Bescheinigungen der Standes-Beamten über die Geburten und Sterbefälle aus der kathol. Pfarre Jastrow, 1875-1891, poszyt, j. niemiecki, ss. 794.
63. Acta betreffend die Tauf- und Todtenscheine und andere Pfarramtlichen Schriften der Pfarre Jastrow No 10, 1850-1903, poszyt, j. niemiecki, ss. 1074.
64. Acta betreffend: 1. Die Geburts-Urkunden, 2. Die Sterbe-Urkunden, vom Standes-Amt zu Jastrow, 1891-1899, poszyt, j. niemiecki, ss. 714.
65. Acta betreffend die Bevölkerungslisten Duplikate und [...] der katholischen Pfarre Jastrow No 9, 1809-1902, poszyt, j. niemiecki, ss. 550.
66. Kirchliche Statistik des Deutschen Reiches Bundesstaat Preussen 1909-1913, Kirchliche Statistik Deutschlands 1916-1941, 1909-1941, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 178.
67. [Spis parafian], 1920-1926, księga, j. niemiecki, ss. 129.

VIII. Służba Boża, sakramenty

68. Acta betreffend die gemischten Ehen der katholischen Pfarre zu Jastrow und darauf bezüglichen hohen Verordnungen No 7, 1836-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 430.
69. Acta betreffend die zur ersten Hl. Beichte und hl. Kommunion angenommenen Kinder der katholischen Pfarre zu Jastrow, 1855-1904, poszyt, j. niemiecki, ss. 486.
70. [Dokumenty dotyczące zawieranych małżeństw, zapowiedzi], 1783-1904, poszyt, j. niemiecki, ss. 796.
71. Kirchliche Bekanntmachungen zu Jastrow, 1901-1909, księga, j. niemiecki, ss. 328.
72. [Małżeństwa mieszane, dyspensy], 1927-1943, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 118.

73. Acta betreffend die Ehe-dispense aus Hohe Verordnungen in Ehe Sachen No 6, 1802-1891, poszyt, j. niemiecki, ss. 144.
74. [Nauczanie biblijne], luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 37 [brak dat skrajnych].
75. [Ogłoszenia parafialne], 1942-1943, teczka, j. niemiecki, ss. 32.

IX. Stosunki wyznaniowe

76. Acta betreffend den Confessions-Wechsel No 8, 1821-1927, poszyt, j. niemiecki, ss. 146.
77. [Artykuły dotyczące poświęcenia kościoła ewangelickiego w Jastrowiu], 1882, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 9.

X. Sprawy sporne, procesy

78. Acta betreffend die Prozeptionsachen und andere gerichtliche Angelegenheiten der kathol. Pfarre Jastrow No 17, 1867-1885, poszyt, j. niemiecki, ss. 812.
79. [Sprawy sądowe – Thiede], 1883-1884, poszyt, j. niemiecki, ss. 68.
80. [Sprawy sądowe – Thiede], 1884-1885, poszyt, j. niemiecki, ss. 59.
81. [Sprawy sądowe], 1885-1886, poszyt, j. niemiecki, ss. 284.

XI. Fundacje, intencje mszalne

82. Acta betreffend: 1. Das Testament und Legat von 100 Tal., [Probst Christoph Kegel], 2. Das Johann Piszczke[...]sche Legat von 100 Tal., No 30, 1825-1873, poszyt, j. niemiecki, ss. 216.
83. [Księga intencji mszalnych], 1889-1938, księga, j. niemiecki, ss. 162.
84. Missae fundatae Ecclesiae parochialis Jastroviensis, 1875-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 62.
85. [Dochody proboszcza – zbiórki pieniężne, podatek gruntowy, podatek kościelny] 1928-1942, teczka, j. niemiecki, ss. 400.
86. Acta betreffend die an die katholische Pfarrkirche zu Jastrow gemachten Gaben und Geschenke [Druki reklamowe] Probst Fengler, 1859-1896, poszyt, j. niemiecki, ss. 1022.
87. Acta betreffend: 1. Die Anton Jungermanrische Foundation über 1000 Mark, 2. Die Julius Kegel'sche Foundation über 900 Mark zu hl. Messen in der katholischen Pfarrkirche zu Jastrow No 60, 3. Die Bertha Polzin'sche Foundation über 600 Mark vom 10 Januar bezw. Februar 1894 No 1719/94, 4. Die Schumacher Martin Gesse'sche Meßfundation von 300 Mark in einer Sparkasse-Einlage zu Dt. Krone, 1889-1901, poszyt, j. niemiecki, ss. 112.
88. Acta betreffend die von Pfarrer und Probst J. Franz Fengler zu Jastrow an die hiesige katholische [...] gemachten Foundationen [...], 1886-1903, poszyt, j. niemiecki, ss. 176.

XII. Sprawy gospodarczo-finansowe

89. Acta betreffend die Kirchen-und Pfarr=Abgabe sowie das Einkommen der kathol. Pfarre Jastrow, 1798-1899, poszyt, j. niemiecki, ss. 870.
90. [Meszne] 1830-1873, księga, j. niemiecki, ss. 218.

91. [Meszne] 1874-1875, poszyt, j. niemiecki, ss. 14.
92. Acta betreffend die Ablösung der Realabgaben an die katholische Pfarre zu Jastrow No 53, 1872-1881, poszyt, j. niemiecki, ss. 910.
93. Acta das Kirchen-Kasse Rechnungswesen, besonders den Etat und die Decharge der Jahres-Rechnungen der katholischen Pfarr-Kirche zu Jastrow betreffend, poszyt, j. niemiecki, ss. 581.
94. Rechnung über Einnahme und Ausgabe des katholischen Schul-vesp. und Organistenhausfonds zu Jastrow, 1857-1880, poszyt, j. niemiecki, ss. 550.
95. Beläge zur Jahres-Rechnung der katholischen Kirchen-Kasse zu Jastrow pro 1869 No 1 bis 86, 1869-1877, poszyt, j. niemiecki, ss. 1112.
96. Acta die Kirchenkasse-Rechnungen der katholischen Pfarr-Kirche zu Jastrow betreffend, No 25 b., 1869-1882, poszyt, j. niemiecki, ss. 740.
97. Verzeichnis der Einnahme und Ausgabe der katholischen Organistenhausfonds Kasse zu Jastrow, 1875-1911, poszyt, j. niemiecki, ss. 75.
98. Beläge zu Jahres-Rechnung der katholischen Kirchen-Kasse in Jastrow pro 1877 von No 1 bis 96, 1877-1878, poszyt, j. niemiecki, ss. 168.
99. Beläge zu der Jahres-Rechnung der katholischen Pfarr-Stelle in Jastrow pro 1879, [1879] 1880-1884, poszyt, j. niemiecki, ss. 790.
100. Acta die Rechnungen des katholischen Organistenhausfonds zu Jastrow betreffend Vol. VI, 1873-1879, poszyt, j. niemiecki, ss. 280.
101. Einnahme Manual der kathol. Kirchen Kasse zu Jastrow, 1873-1904, księga, j. niemiecki, ss. 100.
102. Beläge zur Jahres-Rechnung der katholischen Kirchen-Kasse in Jastrow, 1878-1879, poszyt, j. niemiecki, ss. 116.
103. Acta betreffend die Jahres-Rechnungen der kath. Pfarrstelle [...] zu Jastrow, 1882-1899, poszyt, j. niemiecki, ss. 1248.
104. Jahres-Rechnung der katholischen Pfarrstelle und der katholischen Kirchen-kasse zu Jastrow pro 1881, poszyt, j. niemiecki, ss. 40.
105. Acta betreffend die zinsbare Anlegung des Vermögens der kathol. Pfarre und Kirche zu Jastrow, 1875-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 1000.
106. Acta betreffend die Etats und Jahresrechnungen der katholischen Pfarre und Kirche zu Jastrow Vol. II; No 34, 1883-1904, poszyt, j. niemiecki, ss. 316.
107. Einnahme-Journal Kirchen-Kasse zu Jastrow, 1873-1911, księga, j. niemiecki, ss. 193.
108. Ausgabe-Journal der Kirchen-Kasse zu Jastrow, 1874-1911, księga, j. niemiecki, ss. 198.
109. Beläge zur Jahres-Rechnung A. der katholischen Kirchenkasse, B. der katholischen Organistenhaus-Kasse in Jastrow, 1904-1905, poszyt, j. niemiecki, ss. 99.
110. Hebeliste über Kirchensteuern der katholischen Kirchengemeinde Jastrow, 1913-1914, poszyt, j. niemiecki, ss. 44.
111. Hebeliste über Kirchensteuern der katholischen Kirchengemeinde Jastrow, 1914-1915, poszyt, j. niemiecki, ss. 28.
112. Kirchensteuerliste der kath. Kirchengemeinde der Stadt Jastrow pro 1915-1916, poszyt, j. niemiecki, ss. 32.

113. Beläge zur Rechnung über Einnahme und Ausgabe der katholischen Kirchenkasse und der kath. Organistenhausfonds-Kasse Jastrow, 1914, poszyt, j. niemiecki, ss. 170.
114. Jahres-Rechnung der katholischen Kirchen-Kasse und der katholischen Organistenhausfonds-Kasse zu Jastrow, 1904-1922, poszyt, j. niemiecki, ss. 522.
115. Einnahme Beläge der Jahresrechnung der katholischen Kirchenkasse zu Jastrow, 1924, poszyt, j. niemiecki, ss. 173.
116. Beläge zur Jahresrechnung der katholischen Kirchenkasse und der katholischen Organistenhausfonds-Kasse zu Jastrow, 1925, poszyt, j. niemiecki, ss. 206.
117. Beläge zur Jahresrechnung der katholischen Kirchenkasse und der katholischen Organistenhausfonds-Kasse zu Jastrow, 1926-1927, poszyt, j. niemiecki, ss. 123.
118. Ausgabe-Beläge der Jahresrechnung der katholischen Kirchenkasse und der kath. Organistenhausfondskasse zu Jastrow, 1927, poszyt, j. niemiecki, ss. 278.
119. Ausgabe-Beläge der katholischen Kirchenkasse und der Organistenhausfonds Kasse zu Jastrow zu den Jahres-Rechnung, 1928, poszyt, j. niemiecki, ss. 129.
120. [Sprawy finansowe i podatek kościelny] 1924-1940, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 100.
121. [Sprawy dotyczące melioracji gruntów], 1931-1941, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 146.
122. Beläge zur Rechnung über Einnahme und Ausgabe der katholischen Kirchenkasse und der Organistenhausfonds-Kasse, 1915-1916, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 85.
123. Verzeichnis der Einnahme und Ausgabe der katholischen Organistenhausfond-s-Kasse zu Jastrow, 1913-1917, poszyt, j. niemiecki, ss. 24.
124. Belege zur Jahresrechnung 1916 der katholischen Kirchen-Kasse Jastrow Westpr., 1916-1917, poszyt, j. niemiecki, ss. 204.
125. [Belege] pro 1935, 1935-1936, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 136.

XIII. Ubezpieczenia

126. Acta die Feuerversicherung der katholischen Kirche der Pfarr-und Organistengebäude zu Jastrow betreffend, [1788] 1852-1907, poszyt, j. niemiecki, ss. 182.
127. [Polisy ubezpieczeniowe], 1906-1917, teczka, j. niemiecki, ss. 118.

XIV. Dom dla sierot

128. Acta betreffend das hiesige Anton von Ostensche Weisen-Institut, 1842-1896, poszyt, j. niemiecki, ss. 1072.
129. Waisenhaus Korrespondenzen während der Waisenhaus Verwaltung vom Monat Januar bis Juni 1896 von Fengler Probst, 1896-1903, poszyt, j. niemiecki, ss. 236.

XV. Korespondencja różna

130. Tagebuch angelegt 1.1.1922, 1922-1939, księga, j. niemiecki, ss. 198.
131. Acten betreffend Correspondenz mit den Behörden vom 24 Sept. 1875 ab bis zum 13 April 1881, Vol. VII, 1875-1881, poszyt, j. niemiecki, ss. 576.
132. Acta betreffend Korrespondenz in Angelegenheiten der katholischen Pfarre und Kirche zu Jastrow, 1882-1906, poszyt, j. niemiecki, ss. 118.

XVI. Szczątki dokumentów (m.in. z kancelarii ks. F. Fenglera)

133. Pojedyncze egzemplarze czasopism: „Der Sendboten der heiligen Familie” 1926, „Maria Hilf” 1897, „Volks Eichsfelder Blätter” 1882, „Germania” 1872, „Westfälisches Volksblatt” 1888, teczka, j. niemiecki, pojedyncze numery gazet.
134. Szczątki dokumentów – XVIII w., spis rzeczy po ks. Celsdorfie, odpisy dokumentów chrztu, 1773-1790, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 41.
135. [Szczątki dokumentów: posiedzenia, poświadczenia, wybory], 1896-1905, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 35.
136. [Szczątki dokumentów: odpisy aktów urodzenia, prospekty reklamowe], 1854-1892, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 64.
137. Henriette Zigelski, Agnes Mejer, 1848-1892, poszyt, j. niemiecki, ss. 116.
138. [Szczątki dokumentów z kancelarii proboszcza Franza Fenglera i nie tylko] XIX w., luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 88.
139. [Dokumenty: dzierżawa, ubezpieczenia, rachunki, ogłoszenia parafialne, projekt pomnika] [1842-1943], 1916-1944, luźne karty, teczka, j. niemiecki, ss. 93.

XVII. Cmentarz

140. Acta bet. die Begräbnisplätze der kathol. Pfarre Jastrow, No 51, 1854-1894, poszyt, j. niemiecki, ss. 326.

XVIII. Duszpasterze

141. Persönliche Sachen des Probstes Franz Fengler zu Jastrow, 1893-1897, poszyt, j. niemiecki, ss. 138.

XIX. Księgi metrykalne

142. Księga chrztów 1882-1945.
143. Księga ślubów 1884-1943.
144. Księga zgonów 1882-1944.
145. Księga bierzmowanych 1928-1942.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej
sygn. 86, 88, Kuria gorzowska 1945-1972.
sygn. 142, Parafia pw. św. Michała Archanioła w Jastrowiu, Księga chrztów 1882-1945.

Opracowania

- „Amtliche Bekanntmachungen der Freien Prälatur Schneidemühl”, (1942) nr 2.
„Amtliche Bekanntmachungen der Freien Prälatur Schneidemühl”, (1943) nr 2.
„Amtliche Bekanntmachungen der Freien Prälatur Schneidemühl”, (1943) nr 12.
Bąk Ludwik, *Ziemia walecka w dobie reformacji i kontrreformacji w XVI-XVIII w.*, Piła 1999.
Borkowska Zofia, Borkowski Mieczysław, *Jastrowie 400 lat królewskiego miasta 1602-2002*, Jastrowie 2002.
Ceynowa Tadeusz, *Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej – powstanie i funkcjonowanie*, w: *Przeszłość Kościoła w archiwach Pomorza Zachodniego*, red. T. Ceynowa, Koszalin 2014, s. 133-144.
Ceynowa Tadeusz, *Archiwum diekańskie dekanatu waleckiego do 1945 r.*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 115 (2021) s. 33-55.
Ceynowa Tadeusz, *Archiwum Parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu. Inwentarz*, „Rocznik Skrzatuski”, 9 (2021) s. 125-145.
Ceynowa Tadeusz, *Archiwum parafii waleckiej. Inwentarz*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 118 (2022) s. 45-66.
Ceynowa Tadeusz, Wieczorkowska Małgorzata, *20 lat archiwum diecezjalnego na tle 50 lat diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, w: *50 lat Kościoła koszalińsko-kołobrzeskiego*, red. T. Ceynowa, Radom 2022, s. 173-187.
Ceynowa Tadeusz, *Ziemia pograniczna. Dekanat walecki w latach 1821-1920*, Radom 2004.
Chuchro Stanisław, Chuchro-Wrona Elżbieta, *Słownik geograficzno-socjologiczny Pojezierza Waleckiego*, Wałcz 2006.
Deutsch Krone Stadt und Kreis, red. K. Ruprecht, Frankfurt/M 1981.
Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri Archidioecesis Posnaniensis 1793-1920: Freie Prälatur Schneidemühl, Schneidemühl 1936.
Gatz Erwin, *Schneidemühl*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 9, Freiburg im Breisgau 2000, szp. 189-190.
Historia residentiae Valcensis Societatis Jesu ab Anno Domini 1618, red. M. Rohwerder, Kolonia 1967.
Jastrowie, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 3, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1882, s. 496-497.
Korytkowski Jan, *Brevis descriptio historico-geographica ecclesiarum archidioecesis gnesnensis et posnanensis*, Gnesnae 1888.
Łukaszewicz Józef, *Krótki opis historyczny kościołów parochialnych w dawnej diecezji poznańskiej*, t. I, Poznań 1858.
Nitecki Piotr, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999*, Warszawa 2000, kol. 60.
Nowacki Józef, *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, t. 2, [Poznań] 1964.

- Prejs Roland, *Pralatura pilska w świetle schematyzmu z 1940 r.*, „Roczniki Teologiczne”, 55 (2008) nr 4, s. 36-37.
- Rhesa Ludwig, *Kurzgefaßte Nachrichten von allen seit der Reformation an den evangelischen Kirchen in Westpreußen angelstellten Predigern*, Königsberg 1834.
- Rocznik Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 2021*, Radom 2021.
- Schematyzm Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Pralatury Pilskiej*, Gorzów 1949.
- Schematyzm Diecezji Gorzowskiej*, Gorzów 1959.
- Schematyzm Diecezji Gorzowskiej*, Gorzów 1969.
- Schematyzm Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, Koszalin 1982.
- Schematyzm Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 1998*, oprac. K. Zadarko i in., Koszalin 1998.
- Schematyzm Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 2012*, red. K. Klawczyński, Bydgoszcz 2012.
- Schmidt Friedrich Wilhelm Ferdinand, *Geschichte des Deutsch-Croner Kreises*, Thorn 1867.
- Schultz Franz, *Chronik der Stadt Jastrow*, Jastrow 1896.
- Volkman Wilhelm, *Die Kirchenbücher der katholischen Pfarreien in der früheren Provinz Grenzmark Posen-Westpreußen*, „Sonderheft der Grenzmärkischen Heimatblätter”, 15 (1939) s. 39.
- Westpfahl Franz, *Schematismus der Apostolischen Administratur Schneidemühl*, Schneidemühl 1928.
- Wrzeszcz Maria, *Jastrowie*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. S. Wielgus i in., Lublin 1997, kol. 1109.
- Zarządzenie w sprawie gromadzenia zbiorów Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, „Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne”, 31 (2003) nr 10-12, s. 37-38.
- Zbiór ustaw archidiecezyi gnieźnieńskiej i poznańskiej*, zebrał ks. T. Trzcński, Poznań 1906.
- Żmizdiński Franciszek, *Osadnictwo w starostwie ujsko-pilskim do 1772 roku*, „Rocznik Nadnotecki”, 1 (1996) s. 49-69.

ARCHIWUM PARAFII PW. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOLA W JASTROWIU. INWENTARZ

Streszczenie

Zasadniczą treść artykułu stanowi wykaz zachowanych archiwaliów parafii pw. św. Michała Archaniola w Jastrowiu. W 1602 roku z rąk starosty ujskiego Piotra Potulickiego Jastrowie otrzymało prawa miejskie, potwierdzone przez króla Zygmunta III Wazę. Pierwszy kościół mógł powstać już w XIV wieku. Świątynia w XVI wieku została przejęta przez protestantów, a na początku XVII wieku odzyskana przez katolików. Parafia jastrowiecka należała wraz z ziemią wałecką do dekanatu czarnkowskiego, a pod koniec XVIII wieku do dekanatu wałeckiego. W 1772 roku weszła w skład państwa pruskiego. Do Polski powróciła wraz z całą Wałeczczyzną w 1945 roku. W 1990 roku Jastrowie

stało się siedzibą dekanatu. W latach 2004-2005 zachowane archiwalia przedwojenne zostały przekazane do Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej w Koszalinie. Tam je opracowano i zinwentaryzowano, podzielono na serie i nadano nowe sygnatury (1-145). Chronologia akt obejmuje XVII-XX wiek, a ich ilość to 2,9 mb oraz 145 j.a. Opracowane archiwalia mogą posłużyć do dalszych badań historii miasta i najbliższej okolicy.

Słowa kluczowe: Jastrowie; parafia pw. św. Michała Archanioła; archiwalia; inwentarz; Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej